

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Освітня програма розроблена відповідно до сучасних викликів суспільства й освіти. Сучасний зміст освітнього законодавства з новими можливостями для освітніх управлінців спричинив і нові виклики та завдання перед ними – створення ефективної системи управління. Успішне вирішення проблеми забезпечення доступності та якості освіти в мешканців громад безпосередньо залежить від рівня сформованості загальних і професійних компетентностей не лише директорів закладів загальної середньої освіти, а й заступників директорів з навчально-виховної роботи в системі загальної середньої освіти. У зв'язку з цим актуалізується проблема розвитку їхніх професійних компетентностей, оскільки сучасний освітній управлінець має вільно орієнтуватися в багатоманітності сучасних управлінських трендів, вивчати й успішно використовувати досягнення науки, ідеї кращих вітчизняних, європейських і світових освітянських практик, організовувати творчу діяльність учасників освітнього процесу закладу освіти для забезпечення якості освіти, формування ціннісних орієнтирів здобувачів освіти.

Програму підвищення кваліфікації (далі – Програма) розроблено на основі Типової програми підвищення кваліфікації керівних кадрів закладів загальної середньої освіти, які впроваджують Державний стандарт базової середньої освіти, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 12 жовтня 2022 року № 905, та з урахуванням змісту професійного стандарту «Керівник (директор) закладу загальної середньої освіти», затвердженого наказом Міністерства економіки України від 17 вересня 2021 року № 568-21, стратегічних завдань і пріоритетних напрямів державної політики в післядипломній освіті.

У Програмі враховано основні положення Законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту»; постанов Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 року № 1187 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності», від 14 грудня 2016 року № 988-р «Про затвердження Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року», від 19 червня 2019 року № 532 «Про затвердження Положення про опорний заклад освіти», від 21 серпня 2019 року № 800 «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних працівників»; наказів Міністерства освіти і науки України від 06 грудня 2010 року № 1205 «Про затвердження Типових штатних нормативів для закладів загальної середньої освіти», від 06 грудня 2017 року № 1568 «Про затвердження Типового положення про філію закладу освіти», інших нормативно-правових актів, які регулюють діяльність закладів освіти з урахуванням соціокультурних та політикоекономічних обставин розвитку України, європейського вектора розвитку освіти держави, стратегії реформування загальної середньої освіти, концепції Нової української школи, новітніх наукових розробок і кращих практик у галузі менеджменту освіти, андрагогіки на основі чинного законодавства, чинних нормативних документів. Основними принципами, на основі яких розроблено Програму, є системний, діяльнісний, особистісний, компетентнісний, андрагогічний та культурологічний підходи, а також принципи технологічності й варіативності.

Управлінські компетентності заступника директора з навчально-виховної роботи, в системі загальної середньої освіти (далі – заступник директора) з погляду сучасної наукової думки мають ключові, як основу будь-якої професійної діяльності, та інноваційні складові, що поряд із професійними знаннями (педагогіка, психологія), передбачає усвідомлення та сприйняття нової філософії освіти, компетентнісне застосування освітнього менеджменту з урахуванням важливості ціннісного компоненту.

Програма містить чотири модулі, зміст яких зорієнтований на розвиток професійних компетентностей заступників директорів з навчально-виховної роботи. Кожен модуль передбачає теоретичну та практичну складові. Теоретична складова програми реалізується у формі інтерактивних лекцій/відеолекцій, вебінарів, відеоконференцій тощо. Практична складова - у формі навчальних тренінгів, практикумів, майстер-класів, семінарів тощо. Після завершення навчання передбачаються контрольні заходи (тестування, проєктна робота, творча робота, авторське завдання тощо).

Мета програми: забезпечення безперервного професійного розвитку заступників директорів закладів загальної середньої освіти з навчально-виховної роботи (виховної роботи), які координують відповідний напрям, удосконалення раніше набутих та/або набуття нових компетентностей, необхідних для організації навчання, виховання та розвитку учнів.

Основні завдання програми:

- удосконалення освітнього рівня та професійної підготовки заступників директорів, через поглиблення, розширення та оновлення загальнонаукових і спеціальних знань та вмінь на засадах ідей і положень освітнього законодавства, актуалізація інноваційних підходів до управління сучасним закладом освіти;
- розвиток загальних і професійних компетентностей заступників директорів з урахуванням основних напрямів державної освітньої політики, нормативних вимог і запитів громадянського суспільства;
- мотивування освітніх управлінців до самоосвіти, саморозвитку та самовдосконалення, що сприяє розвитку сучасного закладу загальної середньої освіти та їхньому професійному зростанню, безперервної освіти, проведення моніторингу та критичного осмислення результатів управлінської діяльності;
- сприяння особистісному та професійному розвитку слухачів на основі актуалізації їхнього професійного та життєвого досвіду, відповідно до вимог суспільства і громади, чинного законодавства щодо професійних компетентностей заступника директора; ● надання інструментів професійної підтримки та професійного розвитку, що передбачає комплекс заходів із навчально-методичного супроводу освітнього менеджменту.

Перелік компетентностей.

Формування та розвиток загальних компетентностей:

ЗК. 01 громадянська,

ЗК. 02 соціальна,

ЗК. 03 культурна,

ЗК. 04 когнітивна та

ЗК. 05 підприємницька.

Формування та розвиток професійних компетентностей заступника директора на виконання трудових функцій:

A1 нормативно-правова,

A2 стратегічного управління закладом освіти,

A3 стратегічного управління персоналом,

B1 забезпечення якості освіти та функціонування внутрішньої системи забезпечення якості,

B2 забезпечення якості освіти на засадах функціонування зовнішньої системи забезпечення якості,

V1 лідерська,

V2 емоційно-етична,

V3 педагогічного, соціального та мережевого партнерства,

Г1 здоров'язбережувальна,

Г2 інклюзивна,

Г3 проєктувальна,

Д1 інноваційна,

Д2 здатність до навчання впродовж життя,

Д3 інформаційно-цифрова.

Загальні очікувані результати охоплюють:

Знання й розуміння:

- сучасних тенденцій розвитку освіти загалом;
- нормативно-правових основ, законодавчих актів у сфері базової середньої освіти;
- сутності Концепції Нової української школи;
- сутності основних ідей, принципів побудови Державного стандарту базової середньої

- освіти;
- планування освітньої діяльності в закладі загальної середньої освіти;
- Уміння:**
- організовувати освітній процес відповідно до вимог законодавства;
- організовувати педагогічну діяльність на компетентнісних засадах (прогнозування, проєктування, оцінювання тощо);
- конструювати та реалізувати сучасні освітні програми здобувачів освіти із використанням нових методик згідно з Концепцією «Нова українська школа»;
- формувати в закладі та поза його стінами освітнє середовище, яке сприяє творчій самореалізації учасників освітнього процесу;
- ефективно взаємодіяти й працювати в команді.
- Диспозиції (цінності, ставлення):**
- гуманістична спрямованість освітнього процесу;
- дитиноцентризм, цінність особистості;
- готовність до реалізації сучасних цілей освіти;
- професійна мобільність та гнучкість;
- усвідомлення необхідності постійного професійного розвитку;
- відданість ідеї щодо значущої участі в освітньому процесі усіх учнів;
- просування національно-патріотичних та демократичних цінностей (патріотизм, повага до багатоманітності, право вибору, формування спільноти, полікультурність).

Укладач програми	<i>Шкурко Лілія Іванівна</i> , методист відділу управління освітою комунального навчального закладу Київської обласної ради «Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів»
Найменування програми	Освітня програма підвищення кваліфікації заступників директорів з навчально-виховної роботи закладів загальної середньої освіти, закладів інституційного догляду та виховання дітей, методисти навчальних відділів інтернатних закладів
Мета програми	Професійний розвиток заступників директорів закладів загальної середньої освіти з навчально-виховної роботи (виховної роботи), які координують відповідний напрям, удосконалення раніше набутих та/або набуття нових компетентностей, необхідних для організації навчання, виховання та розвитку учнів
Цільова аудиторія за спеціальністю або за посадою педагогічного працівника	Заступники директорів з навчально-виховної роботи закладів загальної середньої освіти, закладів інституційного догляду та виховання дітей, методисти навчальних відділів інтернатних закладів
Обсяг (тривалість), що встановлюється в годинах та/або кредитах ЄКТС	60 год / 2 кредити ЄКТС 60 год: 24 год аудит. год. + 36 год. керована самостійна робота

Перелік компетентностей, що вдосконалюватимуться	Загальні компетентності: ЗК.01, ЗК.02, ЗК.03, ЗК.04, ЗК.05 Професійні компетентності: А1 Мовно-комунікативна компетентність (А1.1, А1.2, А1.3, А1.4); А2 Предметно-методична компетентність (А2.1, А2.2, А2.3, А2.4, А2.5, А2.6, А2.7); А3 Інформаційно-цифрова компетентність (А3.1, А3.2, А3.3); Б1 Психологічна компетентність (Б1.1, Б1.2, Б1.3, Б1.4); Б2 Емоційно-етична компетентність (Б2.1, Б2.2, Б2.3); Б3 Компетентність педагогічного партнерства (Б3.1, Б3.2, Б3.3); В1 Інклюзивна компетентність (В1.1, В1.2, В1.3); В3 Проектувальна компетентність (В3.1); Г1 Прогностична компетентність (Г1.1, Г1.2); Г2 Організаційна компетентність (Г2.1, Г2.2); Г3 Оцінювально-аналітична компетентність (Г3.1, Г3.2, Г3.3); Д1 Інноваційна компетентність (Д1.1, Д1.2, Д1.3); Д2 Здатність до навчання впродовж життя (Д2.1, Д2.2); Д3 Рефлексивна компетентність (Д3.1)
Строки виконання програми	Календарний рік
Документ, що видається за результатами підвищення кваліфікації	Свідоцтво про підвищення кваліфікації
Забезпечення розміщення освітньої програми на сайті	сайт: https://www.kristti.com.ua/

Зміст програми

№ з/п	Назва та зміст навчального модуля	Всього	Аудиторні			Самостійна робота
			Лекції	Семінари	Практичні	
Модуль I. Філософія освіти XXI століття		2	2	–	–	2
1.1.	Як завдяки стоїцизму бути стійким до стресу в роботі керівника	2	2	–	–	
Модуль II. Професійний розвиток педагогічних працівників в умовах реформування освіти		8	2	–	6	10
2.1	Загальна характеристика можливостей системи дистанційного навчання. Створення акаунтів в системі T-Learning	2	–	–	2	2
2.2.	Профільна освіта: реалізація в новій українській школі	2	–	–	2	2

2.3	Академічна доброчесність: від внутрішньої культури особистості до академічної культури закладу освіти	2	–	–	2	2
2.4	Гуманістичні аспекти модернізації освіти в контексті традицій та інновацій	2	2	–	–	4
Модуль III. Управління закладом освіти		14	8	–	10	14
Інваріантна частина		12	8	–	8	14
3.1.	Професійний стандарт керівника ЗЗСО	2	2	–	–	4
3.2.	Створення безпечного та сприятливого освітнього середовища у закладі освіти	2	–	–	2	4
3.3.	Організація та зміст інклюзивного навчання в закладах освіти	4	2	–	2	6
3.4.	Документування управлінської інформації за новими вимогами та стандартами	2	2	–	–	4
3.5.	Оцінювання рівня професійного розвитку педагогічних працівників під час атестації за новим професійним стандартом	2	2	–	–	4
Варіативна частина		2	-	-	-	
3.6.	Національний освітній технопарк: синергія, інтеграція, менеджмент	2	2	–	–	2
3.7.	Організація індивідуального, дистанційного та змішаного навчання	2	–	–	2	4
3.8.	Сучасні тренди лідерства у розвитку управлінського потенціалу керівників закладів освіти	2	–	–	–	2
3.9.	Конфліктологічна компетентність педагогічних працівників	2	–	–	2	2
Модуль IV. Діагностико-аналітичний модуль		4	–	–	4	
4.1.	Тематична дискусія	2	–	–	2	
4.2.	Вихідне діагностування	2	–	–	2	

Модуль I. Філософія освіти XXI століття

1.1. Як завдяки стоїцизму бути стійким до стресу в роботі керівника

Стоїцизм, давньогрецька філософія, пропонує не просто методи зняття напруги, а систематичний підхід до формування внутрішньої незламності (апатії). Ключовим інструментом є Дихотомія Контролю: вміння чітко розрізняти те, що керівник може змінити (власні дії, судження, зусилля) і те, що знаходиться поза його контролем (дії конкурентів, економічні кризи, рішення інших людей). Спрямовуючи енергію виключно на контрольовані аспекти, керівник уникає вигорання, пов'язаного з марним занепокоєнням.

Модуль II. Професійний розвиток педагогічних працівників в умовах реформування освіти

2.1. Загальна характеристика можливостей системи дистанційного навчання

Створення акаунтів в системі T-Learning. Сучасні системи дистанційного навчання (СДН), відомі як LMS (Learning Management Systems), є інтегрованими цифровими платформами, які забезпечують гнучке, доступне та ефективне управління освітнім процесом. СДН охоплює три ключові функціональні блоки: Навчання та Контент: Надання цілодобового доступу до мультимедійних матеріалів, підтримка персоналізованого темпу навчання та використання гейміфікації для підвищення залученості. Управління та Оцінювання: Автоматизоване адміністрування курсів, ведення електронних журналів, система

автоматизованого тестування та потужні інструменти аналітики і звітності для контролю прогресу. Комунікація: Вбудовані інструменти для синхронного (відеоконференції) та асинхронного (форуми, чати) спілкування між усіма учасниками процесу.

2.2. Профільна освіта: реалізація в новій українській школі

Профільна освіта (10-12 класи) є фінальним і найбільш індивідуалізованим етапом реформи Нової української школи (НУШ). Її головна мета — забезпечити учням усвідомлений вибір майбутнього фаху та поглиблену, компетентнісно орієнтовану підготовку до вступу у ЗВО або початку професійної діяльності. Академічне спрямування: Орієнтація на продовження навчання у закладах вищої освіти. Професійне спрямування: Орієнтація на ринок праці та здобуття первинної професійної кваліфікації (реалізується часто у співпраці із закладами професійної освіти). Основні кластери профілів (на основі освітніх галузей) Типи допрофільного та профільного навчання. Роль вчителя у впровадженні допрофільного та профільного навчання. Критерії та методи вибору профілю навчання. Матеріально-технічна база для реалізації допрофільного та профільного навчання. Інтеграція із загальноосвітніми предметами. Методи й підходи до оцінювання успішності учнів у допрофільному та профільному навчанні. Взаємодія з батьками в контексті вибору профільних напрямків. Потенційні труднощі при впровадженні профільного навчання. Досвід інших країн у впровадженні різних моделей профільного навчання. Роль підприємств у впровадженні профільного навчання.

2.3. Академічна доброчесність: від внутрішньої культури особистості до академічної культури закладу освіти

Академічна доброчесність є обов'язковою складовою внутрішньої системи забезпечення якості освіти. Її успішна реалізація формує довіру до професіоналів, підвищує якість освіти і сприяє розвитку інтелектуального капіталу суспільства. Це не лише набір правил проти плагіату та списування, а фундаментальна цінність, що визначає якість освіти та суспільну довіру до інтелектуальних досягнень. Її формування є двостороннім процесом, що охоплює індивідуальний та інституційний рівні.

2.4. Гуманістичні аспекти модернізації освіти в контексті традицій та інновацій

Модернізація сучасної освіти, включаючи впровадження Нової української школи (НУШ) та європейських стандартів, має своїм незмінним методологічним стрижнем гуманізм. Гуманістичні аспекти відображають перехід від авторитарно-дисциплінарної моделі до особистісно зорієнтованої парадигми ("Освіта для людини"). Модернізація освіти успішна лише тоді, коли інноваційні методи викладання (ІТ, компетентнісний підхід) використовуються для реалізації традиційної гуманістичної мети: всебічного розвитку відповідальної, творчої та високоморальної особистості.

Модуль III. Управління закладом освіти

Інваріантна частина

3.1. Професійний стандарт керівника ЗЗСО

Професійний стандарт керівника ЗЗСО є ключовим нормативним документом, що визначає сучасні вимоги до цієї посади, трансформуючи її з адміністративної на лідерську та стратегічно-управлінську. Стандарт орієнтований на забезпечення якості освітньої діяльності відповідно до принципів реформи НУШ. Ключовий документ, що визначає сучасні вимоги до цієї професії в контексті реформи НУШ. Мета професійної діяльності керівника полягає у здійсненні безпосереднього управління закладом та відповідальності за освітню, фінансово-господарську та інші види діяльності.

3.2. Створення безпечного та сприятливого освітнього середовища у закладі освіти

Створення безпечного та сприятливого освітнього середовища (ОС) є ключовою передумовою для реалізації якісної освіти та гармонійного розвитку всіх учасників освітнього процесу. Концепція ОС охоплює не лише фізичний, а й психологічний, соціальний та інформаційний захист. Створення такого середовища є колективною відповідальністю та

обов'язковою складовою внутрішньої системи забезпечення якості освіти, спрямованою на максимальну реалізацію потенціалу учнів.

3.3. Організація та зміст інклюзивного навчання в закладах освіти

Інклюзивне навчання є важливою складовою модернізації української освіти, що гарантує право кожної дитини з особливими освітніми потребами (ООП) на здобуття якісної освіти в умовах загальноосвітнього закладу за місцем проживання. Це системний підхід, спрямований на адаптацію освітнього середовища до потреб дитини, а не навпаки. Інклюзивне навчання забезпечує особистісний розвиток, творчу самореалізацію та соціалізацію дітей з ООП.

3.4. Документування управлінської інформації за новими вимогами та стандартами Документування управлінської інформації в Україні регулюється насамперед Національним стандартом України ДСТУ 4163:2020 «Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлення документів». Ці нові вимоги спрямовані на уніфікацію, спрощення обробки інформації та забезпечення юридичної значущості документів в умовах переходу до цифрового управління. Загальні вимоги до створення управлінських документів. Датування, погодження, затвердження та підписання управлінських документів. Загальні вимоги до тексту управлінських документів. Особливості підготовки та оформлення розпорядчих документів. Організація документообігу, виконання документів. Запровадження та особливості ведення електронного документообігу у сфері освіти. Порядок організації роботи закладу освіти зі зверненнями громадян.

3.5. Оцінювання рівня професійного розвитку педагогічних працівників під час атестації за новим професійним стандартом

Оцінювання рівня професійного розвитку педагогічних працівників під час атестації за новим професійним стандартом (кваліметричні моделі для вчителів та практичних психологів різних кваліфікаційних категорій). Оцінювання рівня професійного розвитку керівника закладу загальної середньої освіти під час атестації за новим професійним стандартом (кваліметрична модель).

Варіативна частина

3.6. Національний освітній технопарк: синергія, інтеграція, менеджмент

Концепція Національного освітнього технопарку є стратегічною ініціативою в системі української освіти, спрямованою на її комплексну трансформацію та підвищення якості відповідно до вимог Нової української школи (НУШ). Вона являє собою інноваційну екосистему, ефективність якої забезпечується трьома основними принципами: Національний освітній технопарк є моделлю інноваційного розвитку, що поєднує науку, практику та управління для стійкого підвищення якості національної освіти.

3.7. Організація індивідуального, дистанційного та змішаного навчання

У сучасних умовах освітній процес в Україні став надзвичайно гнучким, поєднуючи традиційні підходи з інноваційними технологіями. Організація індивідуального, дистанційного та змішаного навчання регламентується низкою нормативних документів МОН і дозволяє забезпечити безперервність освіти для всіх учнів. Ці форми (індивідуальна, дистанційна та змішана) спрямовані на забезпечення безперервності освітнього процесу, індивідуалізацію та можливість реалізації персональної освітньої траєкторії для кожного учня.

3.8. Сучасні тренди лідерства у розвитку управлінського потенціалу керівників закладів освіти

Сучасні тренди лідерства у розвитку управлінського потенціалу керівників закладів освіти відображають глобальні зміни в управлінні, цифровізації та орієнтації на людину. Ефективне лідерство в освіті сьогодні базується на цінностях, партнерстві, інноваційності та здатності діяти в умовах невизначеності. Особлива увага приділяється таким аспектам, як розподілене та колаборативне лідерство, розвиток цифрових компетентностей, формування емоційного інтелекту, гнучкість управлінських стратегій і безперервний професійний розвиток керівників.

3.9. Конфліктологічна компетентність педагогічних працівників

Розглядається сутність та структура конфліктологічної компетентності педагогічних працівників як важливої складової їхньої професійної діяльності. Наголошується, що ефективно вирішення конфліктів у педагогічному середовищі сприяє створенню сприятливого психологічного клімату, підвищенню рівня довіри між учасниками освітнього

Питання для самостійного опрацювання

1. Сучасні вимоги суспільства до професійної компетентності заступника керівника закладу освіти.
2. «Управлінський потенціал» у діяльності заступника директора.
3. Складові професійної компетентності сучасного освітнього менеджера.
4. Труднощі у вашій практиці управління навчально-виховним процесом.
5. Інноваційність – важлива складова розбудови сучасного освітнього простору.
6. Інформаційно-освітнє середовище закладу освіти як засіб патріотичного виховання дітей та учнівської молоді.
7. Управління інноваційними процесами у ЗЗСО: досвід впровадження.
8. Упровадження технології перевернутого навчання та педагогіки партнерства в умовах НУШ.
9. Формування у молоді ключових компетентностей 21 століття.
10. Шляхи формування сприятливого мікроклімату в колективі і запобігання конфліктним ситуаціям.
11. Які цілі професійного розвитку ви ставите перед собою на найближчі 1–3 роки?

Рекомендовані джерела

1. 30 кроків до нової української школи: навчаємо громадянина: онлайн курс програми “Демократична школа” Європейського центру ім. Вергеланда. URL: <http://surl.li/nddil>
2. Common European framework of reference for languages: learning, teaching, assessment. Companion volume with new descriptors. URL: www.coe.int/lang-cefr
3. Абетка для директора. URL: <https://bit.ly/2YDtdXj>
4. Абетка інклюзивності і толерантності: науково-популярне видання ІГО «Соціальна синергія». Київ: Видавництво «Теза», 2020. 30 с. URL: <https://bit.ly/3FQSmDs>
5. Академічна доброчесність у середній школі: методичні рекомендації. URL: <https://tinyurl.com/chesnist>
6. Балановська Т., Михайліченко М., Троян А. Сучасні технології управління персоналом: навч. посіб. Київ: ФОП Ямчинський О.В., 2020. 466 с. URL: http://dglb.nubip.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/6297/3/Balanovska_STUP.pdf.
7. Бахтіна Г.П. Інформатизація суспільства та проблема «кліпового мислення». URL: <http://kpi.ua/1102-7>
8. Боднар О.С., Горішна О.М. Сутність та взаємозв'язок основних понять теорії управління змінами в освіті у філософсько-соціальному аспекті. *Адаптивне управління: теорія і практика*. 2020. Вип. 8 (15). URL: <https://amtp.org.ua/index.php/journal/article/view/191>
9. Гоулман Д. Емоційний інтелект. Харків: Віват, 2022. 512 с.
10. Гоулман Даніел, Бояціс Річард, Маккі Енні. Емоційний інтелект лідера / пер. з англ. В. Глінка. 3-тє вид. Київ: Наш Формат, 2021. 288 с.
11. Гусак В.М. Нові ролі педагога у контексті реформ сучасної української школи: матеріали науково-практичної конференції «Педагогіка партнерства як основа розвитку суб'єктів освітньої діяльності в умовах НУШ». URL: <http://conf.zippo.net.ua/?p=79>
12. Данило Косенко. Як створити шкільний простір, що мотивуватиме учнів навчатися. URL: <https://bit.ly/3kM3eY4>
13. Державний стандарт базової загальної освіти : Постанова КМУ від 30.09.2020 № 898. URL: <https://bit.ly/3ifCKgF>

14. Деякі питання організації дистанційного навчання : Наказ Міністерства освіти і науки України від 08.09.2020 №1115. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0941-20#n22>.
15. Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників : Постанова КМУ від 21.08.2019 № 800 (зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМУ від 27.12.2019 №1133). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2019%D0%BF#Text>
16. Деякі питання реагування на випадки булінгу (цькування) та застосування заходів виховного впливу в закладах освіти: Наказ Міністерства освіти і науки України від 28.12.2019 № 1646. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0111-20#Text.4>.
17. Етика ділового спілкування : навч. посібник. / В.Г. Воронкова та ін. Київ: Магнолія, 2006, 2019. 312 с.
18. Інклюзивне навчання в закладах загальної середньої освіти: керівництво для тренерів: навч.-метод. посібник. Київ, 2018. 174 с.
19. Інноваційні технології в сучасному освітньому просторі: монографія / за заг. ред. Г.Л.67. Інформаційні матеріали на тему психологічної допомоги для дітей та дорослих в часі війни. URL: <https://k-s.org.ua/coping-war/>
20. Клокар Н.І. Освітній кластер як альтернативна модель професійного розвитку керівників закладів освіти. *Вісник післядипломної освіти*. Серія: Педагогічні науки. 2018. Вип. 6 (35), С. 94-109.
21. Кудін В.С. Використання засобів інтернет-технологій під час дистанційного навчання в закладах освіти Черкащини: навчально-методичний посібник. Черкаси, 2021. 84 с.
22. Кудін В.С. Партнерська взаємодія – основа освітнього процесу НУШ: навчально-методичний посібник. Черкаси, 2022. 128 с.
23. Про затвердження Правил організації діловодства та архівного зберігання документів у державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях : Наказ Міністерства юстиції України від 18.06.2015 №1000/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z073615#Text>.
24. Про затвердження професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» : Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23.12.2020. №2736-20. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text>.
25. Про затвердження Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 25.09.2020 №2205, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 10.11.2020 за №1111/35394.URL:
26. Пушкарьова Т. О. Педагогічне проектування в системі загальної середньої освіти: теорія і практика: монографія. – К.: Педагогічна думка, 2017. 308 с.
27. Шевчук В.В. Сучасні підходи до визначення категорії «емоційного вигорання». *Габітус*. 2020. № 17, С.123–130.